

سبکت میدانی برداشت علامه طهرانی

WWW.Ketab.ir

مقدمه	مقدمه
فصل اول در بیان اهمیت علم	فصل اول در بیان اهمیت علم
فصل دوم در بیان روش تحقیق	فصل دوم در بیان روش تحقیق
فصل سوم در بیان مصادیق علم	فصل سوم در بیان مصادیق علم
فصل چهارم در بیان فواید علم	فصل چهارم در بیان فواید علم
فصل پنجم در بیان موانع علم	فصل پنجم در بیان موانع علم
فصل ششم در بیان راهکارها	فصل ششم در بیان راهکارها
فصل هفتم در بیان نتیجه	فصل هفتم در بیان نتیجه
ضمیمه	ضمیمه
فهرست	فهرست
مقدمه	مقدمه
فصل اول در بیان اهمیت علم	فصل اول در بیان اهمیت علم
فصل دوم در بیان روش تحقیق	فصل دوم در بیان روش تحقیق
فصل سوم در بیان مصادیق علم	فصل سوم در بیان مصادیق علم
فصل چهارم در بیان فواید علم	فصل چهارم در بیان فواید علم
فصل پنجم در بیان موانع علم	فصل پنجم در بیان موانع علم
فصل ششم در بیان راهکارها	فصل ششم در بیان راهکارها
فصل هفتم در بیان نتیجه	فصل هفتم در بیان نتیجه
ضمیمه	ضمیمه
فهرست	فهرست
مقدمه	مقدمه
فصل اول در بیان اهمیت علم	فصل اول در بیان اهمیت علم
فصل دوم در بیان روش تحقیق	فصل دوم در بیان روش تحقیق
فصل سوم در بیان مصادیق علم	فصل سوم در بیان مصادیق علم
فصل چهارم در بیان فواید علم	فصل چهارم در بیان فواید علم
فصل پنجم در بیان موانع علم	فصل پنجم در بیان موانع علم
فصل ششم در بیان راهکارها	فصل ششم در بیان راهکارها
فصل هفتم در بیان نتیجه	فصل هفتم در بیان نتیجه
ضمیمه	ضمیمه
فهرست	فهرست
مقدمه	مقدمه
فصل اول در بیان اهمیت علم	فصل اول در بیان اهمیت علم
فصل دوم در بیان روش تحقیق	فصل دوم در بیان روش تحقیق
فصل سوم در بیان مصادیق علم	فصل سوم در بیان مصادیق علم
فصل چهارم در بیان فواید علم	فصل چهارم در بیان فواید علم
فصل پنجم در بیان موانع علم	فصل پنجم در بیان موانع علم
فصل ششم در بیان راهکارها	فصل ششم در بیان راهکارها
فصل هفتم در بیان نتیجه	فصل هفتم در بیان نتیجه
ضمیمه	ضمیمه
فهرست	فهرست

سرشناسه	: عبودیت، عبدالرسول،
عنوان قراردادی	: نه‌ایة الحکمة. فارسی. شرح.
عنوان و نام پدیدآور	: حکمت صدرایی به روایت علامه طباطبائی: مبحث اعراض فی شرح نه‌ایة الحکمة / مؤلف عبدالرسول عبودیت.
مشخصات نشر	: قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ج.
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیا.
یادداشت	: بالای عنوان: شرح نه‌ایة الحکمة .
یادداشت	: کتابنامه.
یادداشت	: نمایه.
عنوان دیگر	: شرح نه‌ایة الحکمة.
موضوع	: طباطبائی، محمدحسین، ۱۲۸۱ - ۱۳۶۰. نه‌ایة الحکمة -- نقد و تفسیر.
موضوع	: حکمت متعالیه.
موضوع	: فلسفه اسلامی.
شناسه افزوده	: طباطبائی، محمدحسین، ۱۲۸۱ - ۱۳۶۰. نه‌ایة الحکمة. شرح.
شناسه افزوده	: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ع). ن ۷۵۴۹۰۳ / ۱۳۹۲ BBR
رده‌بندی کنگره	: ۱/۱۸۹
رده‌بندی دیویی	: ۳۷۵۹۰۵۸
شماره کتاب‌شناسی ملی	:

حکمت صدرایی بہ روایت علامہ طباطبائی

مرحلہ ششم

مبحث اعراض نسبی

عبدالمسول عبودیت

انتشارات مؤسسہ آموزشی و پژوهشی امام خمینی (قدس سرہ)

۱۳۹۷

شمارهٔ ردیف ۱۴۰۶
شمارهٔ موضوعی ۲۱۸ - فلسفه
۱۳۹۷ - ۲۶

■ حکمت صدرایی به روایت علامه طباطبائی: مبحث اراض نسبی (شرح نهاییة الحکمة: مرحلهٔ ششم)

● مؤلف: عبدالرسول عبودیت

● ناشر: انتشارات مؤسسهٔ آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته الله علیه

● چاپ: نگارش

● نوبت و تاریخ چاپ: اول، تابستان ۱۳۹۷

● شمارگان: ۵۰۰

● قیمت: ۲۹۰۰۰ تومان

● دفتر مرکزی: قم، خیابان شهدا، کوی ممتاز، پلاک ۳۸

● تلفن و نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۲۳۲۶

● شعبه تهران: خیابان انقلاب، بین خیابان ۱۲ فروردین و شهید منیری جاوید، ساختمان شماره ۳۱۰، طبقه سوم، واحد ۱۱۲

● تلفن و نمابر: ۰۲۱-۶۶۴۶۶۱۲۱

● شعبه مؤسسه امام خمینی (ره): قم، بلوار امین، بلوار جمهوری اسلامی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

● تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۳۶۲۹

فهرست مطالب

۱۱	مقدمهٔ مابونت در بخش.....
۱۵	پیشگفتار.....

فصل اول: معیار نسبیّت مقوله

۲۲	۱. نظریهٔ دخالت نسبت در مادت عرض نسبی.....
۲۲	۱-۱. رأی ابن سهلان و شیخ اشراق.....
۲۸	۱-۲. بطلان نظریهٔ ابن سهلان و شیخ اشراق.....
۳۴	۱-۳. رأی توجیهی صدرالمتهلین و بررسی آن.....
۳۸	۲. نظریهٔ دخالت نسبت در وجود عرض نسبی.....
۳۸	۲-۱. توضیح نظریه.....
۴۰	۲-۲. اشکالات شیخ اشراق بر نظریه.....

فصل دوم: حقیقت اضافه

۴۵	۱. تصویر اجمالی اضافه.....
۴۵	۲. تکرر نسبت و موازات در صدق.....
۵۱	۲-۱. تکرر نسبت.....
۵۵	۲-۲. موازات در صدق.....
۵۹	۳. مقایسهٔ اضافه و نسبت.....
۵۹	۳-۱. رأی مشهور مبنی بر تفاوت.....
۶۱	۳-۲. رأی شیخ اشراق مبنی بر عدم تفاوت.....

- ۳-۳. رد نظر شیخ اشراق بر پایه دیدگاه مشهور ۶۴
۴. تفاوت اضافه با مضاف ۶۷
۵. ترفیع اضافه ۶۹

فصل سوم: وجود اضافه

۱. اثبات وجود مضاف در خارج ۷۸
۲. اثبات وجود اضافه در خارج ۸۳
- ۲-۱. نظریه معتدل ۸۵
- ۲-۲. نظریه صدرالمدیهین ۸۹
- ۲-۳. اشکال ۹۸
۳. نحوه وجود اضافه از دیدگاه علامه ۹۹
۴. بررسی کلی ۱۰۴

فصل چهارم: تقسیمات اضافه و احکام آن

۱. تقسیمات اضافه ۱۰۷
- ۱-۱. اضافه متشاکله الاطراف و مختلفه الاطراف ۱۰۷
- ۱-۲. اضافه خارجی و اضافه ذهنی ۱۱۰
- ۱-۳. اضافه مشروط و اضافه نامشروط ۱۱۲
۲. احکام اضافه ۱۱۴
- ۲-۱. عمومیت عروض اضافه ۱۱۵
- ۲-۱-۱. عروض اضافه بر مادیات ۱۱۶
- ۲-۱-۲. عروض اضافه بر مجردات ۱۱۸
- ۲-۲. احکام تکافؤی اضافه ۱۲۳
- ۲-۲-۱. تکافؤ در وجود و عدم و در قوه و فعل ۱۲۴
- ۲-۲-۲. تکافؤ در عموم و خصوص ۱۲۶

فصل پنجم: مشکل تکافؤ در اجزای زمان و در علم به معدوم و حل آن

۱. مشکل تکافؤ در اجزای زمان و در امور زمانی و حل آن..... ۱۲۹
- ۱-۱. راه حل ابن سینا..... ۱۳۱
- ۱-۲. راه حل صدر المتألهین..... ۱۴۱
- ۱-۱. سهم ابن و نقش واقعیت در اتصاف اجزای زمان به تقدم و تأخر..... ۱۴۲
- ۱-۲-۲. معیت زمانی اجزای زمان..... ۱۴۷
- ۱-۱-۳. نحو معیت خارجی اجزای زمان..... ۱۵۳
- ۱-۲-۴. انحای نگاه به زمان..... ۱۵۷
- ۱-۲-۵. بازگشت به راه حل ابن سینا..... ۱۶۳
- ۱-۳. راه حل معاصران..... ۱۶۴
۲. مشکل تکافؤ در علم به معلوم معدوم..... ۱۷۰

فصل ششم: بین و مکان

۱. آئین..... ۱۸۳
- ۱-۱. حقیقت آئین..... ۱۸۳
- ۱-۲. تقسیمات آئین..... ۱۸۷
۲. مکان..... ۱۹۰
- ۲-۱. ویژگی‌های مکان..... ۱۹۰
- ۲-۲. وجود مکان..... ۱۹۳
- ۲-۳. ماهیت مکان..... ۱۹۷
- ۲-۳-۱. بازگرداندن مکان به سطح جسم حاوی..... ۲۰۰
- ۲-۳-۲. بازگرداندن مکان به بعد مفطور..... ۲۰۸
- ۲-۳-۳. بازگرداندن مکان به فراغ متوهم..... ۲۱۷
- ۲-۳-۴. بازگرداندن مکان به بعد موهوم..... ۲۱۹
- ۲-۳-۵. بازگرداندن مکان به حجم منتزع..... ۲۲۷

فصل هفتم: متی

۲۳۵	..... ۱. زمان
۲۳۶	..... ۱-۱. اثبات وجود زمان
۲۴۰	..... ۱-۲. بررسی ماهیت زمان
۲۵۰	..... ۳-۱. سبب مایل زمان و مقدار حرکت
۲۵۱	..... ۳-۱-۱. رای نخست
۲۵۴	..... ۱-۱-۱. رأی دوم
۲۶۰	..... ۳-۳-۱. رأی سوم
۲۶۵	..... ۲. زمان مشترک
۲۷۲	..... ۳. حقیقت متی
۲۷۳	..... ۴. تقسیمات متی
۲۷۳	..... ۴-۱. تقسیم به حقیقی و غیر حقیقی
۲۷۷	..... ۴-۲. تقسیم به آنی و تدریجی
۲۸۴	..... ۴-۳. تقسیم به بالذات و بالعرض

فصل هشتم: وضع

۲۸۹	..... ۱. تعریف وضع
۲۸۹	..... ۱-۱. تعریف مشهور
۲۹۴	..... ۱-۲. تعریف علامه و محقق لاهیجی
۲۹۶	..... ۱-۳. تعریف فارابی
۲۹۹	..... ۲. مقایسه سه تعریف
۳۰۰	..... ۲-۱. مقایسه تعریف مشهور و تعریف لاهیجی
۳۰۰	..... ۲-۲. مقایسه تعریف مشهور و تعریف فارابی
۳۰۴	..... ۳. نقش نسب خارجی در تحقق وضع
۳۰۵	..... ۳-۱. بررسی وضع در اجسام واجد نسب خارجی
۳۰۹	..... ۳-۲. بررسی وضع در اجسام فاقد نسب خارجی

۳۱۳	۴. وضع اجزا.....
۳۱۶	۵. وضع جسم بسیط.....
۳۱۸	۶. تقسیمت وضع.....
۳۱۹	۶-۱. تقسیم به بالقوه و بالفعل.....
۳۲۳	۶-۲. تقسیم به بالطبع و لابلطبع.....
۳۲۷	۶-۳. تقسیم به اشعری و نوعی.....
۳۲۹	۷. احکام وضع.....
۳۲۹	۷-۱. وقوع اثر در وضع.....
۳۳۳	۷-۲. وقوع شدت و ضعف در وضع.....
۳۴۱	۷-۲-۱. نحوه انتصاف وضع به شدت و ضعف.....
۳۴۴	۸. وضع غیر مقولی.....
۳۴۴	۸-۱. وضع اشاری.....
۳۴۶	۸-۲. وضع کمی.....

فصل نهم: ۵-

۳۶۰	۱. جده از دیدگاه فیلسوفان قدیم.....
۳۷۰	۲. جده از دیدگاه رایج در فلسفه اسلامی.....

فصل دهم: آن یفعل و آن ینفعل

۳۷۶	۱. حقیقت آن یفعل و آن ینفعل.....
۳۷۶	۲. موضوع آن یفعل و آن ینفعل.....
۳۹۵	۳. نسبت دو مقوله با تحریک و تحرک و حرکت.....
۳۹۶	۳-۱. نسبت دو مقوله با تحریک و تحرک.....
۳۹۹	۳-۲. نسبت دو مقوله با حرکت.....
۴۰۷	۴. آرا در باب عرضیت دو مقوله.....

- ۴۰۷..... رأی به عرض نبودن..... ۴-۱
- ۴۱۲..... بررسی و ارزیابی..... ۴-۱-۱
- ۴۱۷..... رأی به عرض بودن..... ۴-۲
- ۴۲۰..... ارزیابی نهایی دو مقوله..... ۴-۱
- ۴۲۱..... ارزیابی مقولات نسبی..... ۵
- ۴۲۷..... منابع.....
- ۴۳۱..... نمایه‌ها.....

www.ketab.ir

مقامه معارف پژوهش

حقیقت اصیلترین، جاودانه‌ترین و زیباترین راز هستی و نیاز آدمی است که سلسله مؤمنان و عالمان صادق پنهانها که در راه آن نباخته، و جاهلان و باطل پرستان چه توطئه‌ها و ترفندها که بر آن محو و مسخ آن نساخته‌اند. چه تلخ واقعیتی است مظلومیت حقیقت، و چه شیرین حقیقتی است این واقعیت که در مصاف همیشگی حق و باطل، حق سربلند و سرفراز است و باطل از رفتنی و نگونسار. این والا و بالانشینی حقیقت، گذشته از سرشت حق، و از کوشش‌های خالصانه و پایان‌ناپذیر حقیقت‌جویانی است که در عرصه نظر و عمل کمر همت محکم بسته و از دام و دانه دنیا رسته‌اند، و در این میان نقش و تأثیر ادیان و پیامبران الهی، و به‌ویژه اسلام و پیامبر اکرم و جانشینان برحق و گرامی او، برجسته‌ترین است. این حقیقت‌گرایان دانشمندان نام‌آور شیعه رسالت خطیر و بی‌نظیر خویش را بهر گسلی از عقل و نقل و غوص در دریای معارف قرآن و برگرفتن گوهر ناب حقیقت از سیرت آن پیشوایان و عرضه آن به عالم بشری و دفاع جانانه در برابر هجوم ظلمت پرستان حقیقت‌گریز دانسته و در این راه دیده‌ها سوده و جان‌ها فرسوده‌اند. اکنون در عصر بحران معنویت که دشمنان حقیقت و آدمیت هر لحظه با تولید و انتشار فزون از شمار آثار نوشتاری و دیداری و به‌کارگیری انواع ابزارهای پیشرفته سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در عرصه‌های گوناگون برای سیطره بر جهان می‌کوشند، رسالت

حقیقت‌خواهان و اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی، به‌ویژه عالمان دین، بس عظیم‌تر و سخت‌دشووارتر است.

در جهان تشیع، پژوهشگران حوزوی در علوم فلسفی و کلامی، تفسیری و حدیثی، فقهی و اصولی و نظایر آن کارنامه درخشانی دارند، و تأملات ایشان بر تارک پژوهش‌های اسلامی می‌درخشد. در زمینه علوم طبیعی و تجربی و فناوری‌های جدید نیز پژوهشگران تلاش‌هایی چشمگیر کرده، گام‌هایی نویدبخش برداشته و به جایگاه درخشان و پیشرو جهان نزدیک شده‌اند، و می‌کوشند تا با فعالیت‌های روزافزونشان مقام شایسته خویش را در صحنه علمی بین‌المللی بازیابند. ولی در قلمرو پژوهش‌های علوم انسانی و انسانی تلاش‌های دانشمندان این مرزوبوم آن‌گونه که شایسته نظام اسلامی است، به‌طور چشمگیری نمانده و آنان گاه به ترجمه و اقتباس نظریات دیگران بسنده کرده‌اند. در این زمینه کمتر می‌توان ردپای ابتکارات و به‌ویژه خلاقیت‌های برخاسته از مبانی اسلامی را یافت و تا رسیدن به منزلت مطلوب راهی طولانی و پرچالش درپیش است. از این‌رو، افزودن بر اسسنباط استخراج، تفسیر و تبیین آموزه‌های دینی و سازمان‌دهی معارف اسلامی، کاوش در مسائل علوم انسانی و اجتماعی از دیدگاه اسلامی و تبیین آنها از مهم‌ترین اهداف و اولویت‌های مؤسسات علمی به‌ویژه مراکز پژوهشی حوزه‌های علمیه است.

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی^ع در پرتو تأییدات رهبر کبیر انقلاب اسلامی و حمایت‌های بی‌دریغ خلف صالح وی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای «مد ظله العالی» از آغاز تأسیس براساس سیاست‌ها و اهداف ترسیم‌شده از سوی حضرت آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی «دامت برکاته» به امر پژوهش‌های علمی و دینی اهتمام داشته و در مسیر برآوردن نیازهای فکری و دینی جامعه، به پژوهش‌های

بنیادی، راهبردی و کاربردی پرداخته است. معاونت پژوهش مؤسسه برای تحقق این مهم، افزون بر برنامه‌ریزی و هدایت دانش‌پژوهان و پژوهشگران، در زمینه نشر آثار مجتهدان نیز کوشیده و بحمدالله تاکنون آثار ارزنده‌ای را در حد توان خود به جامعه اسلامی تقدیم کرده است.

کتاب پیش رو، پژوهشی است در قلمرو حکمت متعالیه که با تلاش پژوهشگر ارجمند، آیت‌الله سید ابوالحسن علی‌شیرازی عبودیت نگارش یافته است. هدف اصلی نویسنده بیان مبسوط مطالب *بواقیه* حکمه و حتی المقدور حل پاره‌ای از مشکلات آن است.

معاونت پژوهش از طرف محترم و آقایان حجت‌الاسلام والمسلمین محمد حسین‌زاده و حجت‌الاسلام سید مصدق‌علی منصفی که با مطالعه و ارائه نظریات سودمندان، بر اتقان و غنای اثر اندیش‌مانند و بسیار سپاسگزار می‌کند و توفیق روزافزون ایشان را از خداوند منان خواستار است.

کتابت پژوهش

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

پیش‌گفتار

بسم الله الرحمن الرحيم نوشتار پیش رو شرح مقولات نسبی از مرحله ششم کتاب *نهایة الحکمه*، از علامه طباطبائی است. در این جلد نیز مانند مجلدات پیشین، گذشته از شرح مطالبی که در باب مقولات نسبی در نهایه آمده است مباحث دیگری نیز افزوده شده است. این مباحث را در فصل های اول و پنجم و بخش‌هایی از فصول ششم تا دهم می‌توان دید. در فصل‌های دوم تا چهارم، مباحث مربوط به مقوله اضافه به تفصیل بیان شده‌اند. در فصل ششم مقوله آئین و به تبع مکان و نظریات گوناگون درباره حقیقت آن بررسی شده‌اند. فصل هفتم درباره مقوله متی است که توضیح درباره زمان و به‌ویژه درباره زمان مشترک در آن می‌طلبیده است. فصل هشتم درباره مقوله وضع است. در فصل نهم مقوله جده مطرح شده است و سرانجام دو مقوله آن یفعل و آن ینفعل و داوری کلی درباره مقولات نسبی به شکل دهم موقوف شده است. در اینجا لازم است توجه خوانندگان را به همه نکات بسبب کنیم که در پیشگفتار مجلدات قبلی گوشزد کرده‌ام:

۱. در این اثر، همواره مراد از «فلاسفه» یا «حکما» فلاسفه اسلامی، و مقصود «فلسفه» فلسفه اسلامی است؛ مگر به خلاف آن تصریح شود؛
۲. در این اثر، اگر در مواردی از تعبیر «فلاسفه پیشین» و تعبیرات مشابه آن استفاده شود، مقصود فلاسفه پیش از صدر المتألهین است؛

۳. از آنجا که اهمیت تصور درست مسئله کم از اثبات آن نیست، سعی شده است تا آنجا که میسر است پیش از پرداختن به استدلال و اثبات مدعا، خود مدعا به دقت و روشن تصویر شود؛

۴. که در گذشته بیان استدلال‌ها حتی المقدور با ظاهر کردن مقدمات مطوی و تفکیک آن‌ها و به اصطلاح رایج به روش تحلیلی باشد اما نه تا آنجا که بی‌فایده و ملال‌آور باشد؛

۵. برخی از مس‌ها نامر همان مثال‌هایی است که فلاسفه اسلامی براساس فیزیک ارسطو مطرح کرده‌اند. مثلاً رنگ در فیزیک ارسطو از کیفیات ثانویه نیست، بلکه عرض است و وجودی سعیر وجود جسم رنگین دارد. همچنین است نور و شکل و حرارت و... بنابراین خواهد بود. حکام مطالعه این مثال‌ها می‌باید ذهن خود را از نظریات فیزیک نوین دربارهٔ آن، خالی کند؛

۶. در مواردی که نظر علامه طباطبایی با نظر صدرالمتألهین فرق دارد، فقط به توضیح نظر علامه اکتفا نشده است، بلکه نظر صدرالمتألهین نیز جداگانه توضیح داده شده و غالباً سعی شده است میان آنها مقایسه و داوری شود؛

۷. در بسیاری از مواردی که در تعلیقه یا شرحی بر نظریهٔ حاصل علامه با بر نظریهٔ مشترک میان علامه و صدرالمتألهین نقدی وارد شده، با تحلیل و بررسی نقد، دربارهٔ آن داوری شده است؛

۸. اگر در نظریه‌ای یا استدلالی به ظاهر رخنه‌ای به نظر می‌رسیده کوشش شده است به گونه‌ای تقریر شود که این رخنه پوشیده شود؛ با این حال، در مواردی رخنه‌پوشی ممکن نیست. غالباً در چنین مواردی تحت عنوان «بررسی» یا «نقد» یا «اشکال» وجوه خلل نظریه یا استدلال بررسی شده است؛

۹. در همه مواردی که نگارنده نقدی بر اندیشه‌ای وارد کرده است، چه بر اندیشه صدر المتألهین چه علامه و چه شارحان و تعلیقه‌نویسان، مقصود او هموار کردن راه بر آن است؛ استیابی به حقیقت بوده است، نه اهانت به صاحب اندیشه. اساساً نگارنده نقد علمی اندیشه را به معنای اهمیت دادن به اندیشه و احترام‌گزاردن به اندیشه‌ورز تلقی می‌کند، نه نوعی تمسیر و توهین؛

۱۰. در این اثر، با سه گروه عبارت عربی سروکار داریم: الف) عباراتی از نهاییه که در حال شرح شدن است؛ ب) عباراتی دیگری از نهاییه غیر از عباراتی که در حال شرح شدن است، به منزله شاهد یا...؛ و ج) عباراتی از صدر المتألهین یا سایر فیلسوفان. گروه اول عبارات با حروف پررنگ (بولد) مشخص شده است، و گروه دوم و سوم با حروف معمولی؛

۱۱. نام برخی از آثاری که به ضربه در این کتاب زیاد تکرار شده‌اند به نحو مخفف آورده شده است؛ از جمله به «الحکمة المتعالیه فی الأسفار العقلیه الأربعة» با نام مشهور «اسفار»، به «شرح حکمة الاشراق به انضمام تعلقات صدر المتألهین» با نام «تعلیقه بر حکمة الاشراق» (مگر در مواردی که متن شیخ اشراق یا شرح قطب‌الدین شیرازی مد نظر بوده است که در این صورت با همان نام اصلی از کتاب یاد شده است)، و همچنین از «شرح و تعلیقه صدر المتألهین بر الهیات شفا» با نام «تعلیقه بر شفا»؛

۱۲. مطالب هر فصلی از نهاییه الحکمة به همان ترتیبی که در نهاییه ذکر شده‌اند شرح داده نشده‌اند، بلکه نگارنده، در هنگام شرح هر فصل، در آغاز، مطالب آن فصل را تحت چند عنوان کلی دسته‌بندی کرده و به مقتضای این دسته‌بندی آنها را شرح داده است. پیداست که این شیوه غالباً به تقدیم و تأخیر عبارات کتاب در شرح می‌انجامد. بنابراین خواننده نباید همان ترتیبی را در شرح جست‌وجو کند که در متن نهاییه به چشم می‌خورد؛

۱۳. در مواردی که شرح مطالب یک فصل بیش از حد طولانی می‌شده و امکان

تقسیم آنها در شرح به دو فصل یا بیشتر وجود داشته است، چنین عمل شده است؛

۱۴. در مواردی که ضرورت داشته است فصلی در شرح درج شود حاوی مطلبی

که در کتاب ذکری از آن به میان نیامده است، از درج چنین فصلی خودداری نشده

است. از این رو غالباً شمار فصول هر مرحله از شرح، بیش از شمار فصول آن مرحله

از کتاب است. در این هماهنگی میان شماره فصول کتاب و شماره فصول شرح را

نباید انتظار داشت.

۱۵. در مواردی که لازم بود است مطلبی در فصلی از شرح درج شود که در

کتاب ذکری از آن به میان نیامده است، در درج آن خودداری نشده است.

۱۶. کتاب *نهایة الحکمة*، هم در چاپ اول و هم در چاپ رسیده است. طبعی که در

این شرح به آن ارجاع داده می‌شود طبعی است با تصحیح استاد غلامرضا فیاضی، در

یک جلد، از انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، سال ۱۳۹۰. ما در

این شرح برای ارجاع به آن به اختصار واژه «نهایه» را به کار می‌بریم. افزون بر این، از

مصحح گرامی، تعلیقه‌ای بر *نهایة الحکمة* در چهار جلد نیز انتشار یافته است که در

این شرح با عنوان «نهایه با تعلیقه استاد فیاضی» به آن ارجاع داده می‌شود.

در پایان بر خود فرض می‌دانم که از فیلسوف معاصر، حضرت استاد مصباح

یزدی رحمته الله، که در حکمت و معارف اسلامی مرهون الطاف ایشانم و افزون بر این،

فرصت پرداختن به چنین شرحی را برای این بنده فراهم آورده‌اند به‌طور ویژه تشکر

کنم. نیز واجب است از برادر شفیق و دانشمند، حجت‌الاسلام والمسلمین جناب

آقای محمد حسین زاده و همچنین از دوست فاضل و ارجمند، جناب حجت‌الاسلام

آقای مهدی منصوری سپاسگزاری کنم که از سر لطف، اثر حاضر را از آغاز تا پایان

به دقت مطالعه کردند و با تذکراتی سودمند و به جا از نقایص آن کاستند. افزون بر این از زحمات همه عزیزانی که در آماده سازی و به طبع رسیدن این اثر سهیم بوده اند بسیار سپاسگزارم: از جناب آقای علی رضا تاجیک به خاطر ذکر پاره ای نکات که به دقیق تر شدن مطالب انجامید و برای ویرایش ادبی متن که به غنای ادبی آن افزود؛ از مدیر محترم ترین مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام، جناب حجت الاسلام آقای حسین حمدی برای سایر دست اندرکاران این مدیریت: آقایان محمد عسگری، محمد حسن محرابی و مسعود یوسفی برای تایپ و اعمال اصلاحات متن؛ از جناب آقای علی آقامحمدی برای استخراج و تنظیم فهرست های فنی؛ و از همه دست اندرکاران و متصدیان این اثر که به گونه ای در شکل گیری و نهایی سازی این اثر سهیم بوده اند. برای یکایک آنها از خداهند متعال دعوات پاداش نیکو و توفیق روزافزون دارم. والحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد و آله الطاهرين.

قم

عبدالرسول عبودیت

۱۳۹۰